

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

**ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ
СОЦІАЛЬНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ**

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Рівень вищої освіти	третій (освітньо-науковий); система післядипломної освіти
Освітня програма	Психологія
Спеціальність	053 Психологія
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту соціальної та політичної психології НАПН України
(протокол № 13/22 від 22 грудня 2022 року)

Розробники:

Суший О. В., доктор наук з державного управління (наук. ред.);

Данилова Т. В., кандидат філософських наук, доцент;

Жовтянська В. В., доктор психологічних наук;

Малхазов О. Р., доктор психологічних наук, професор;

Татенко В. О., доктор психологічних наук, професор, чл.-кор. НАПН України;

Кухарук О. Ю., кандидат психологічних наук.

Рецензенти:

Панок В. Г., доктор психологічних наук;

Шмаргун В. М., доктор психологічних наук;

Коробка Л. М., кандидат психологічних наук

Основи психології соціального прогнозування: робоча програма навчальної дисципліни: третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти, система післядипломної освіти; спеціальність 053 «Психологія»; галузь знань – 05 Соціальні та поведінкові науки / [за наук. ред. О. В. Суший ; розробники: О. В. Суший, Т. В. Данилова, В. В. Жовтянська, О. Ю. Кухарук, О. Р. Малхазов, В. О. Татенко] ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної соціальної та політичної психології. – Кропивницький, 2022. – 21 с.

ISBN 978-966-189-662-7

© Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2022

© Суший О.В., Данилова Т.В., Жовтянська В.В., Кухарук О.Ю.,

Малхазов О.Р., Татенко В.О., 2022

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна дисципліна за вибором

У сучасному світі аналіз та прогнозування соціальних змін передбачають роботу з невизначеністю і складністю, тобто умови, за яких традиційні способи прогнозування швидко застарівають. Невизначеність зумовлюється чинниками зовнішнього і внутрішнього середовища, залежить від численних об'єктивних і суб'єктивних факторів. Складність зумовлюється численністю задіяних змінних – великою кількістю факторів та їхніх інтересів, різними рівнями змін та їхнім співвідношенням, а також складними соціальними процесами, що відбуваються під час розроблення та впровадження прогнозів у соціальну реальність. Складні проблеми соціального розвитку та системні зміни, необхідні для їх вирішення, є багатофакторними, багаторівневими і багатоаспектними, через це створення прогнозів вимагає застосування інтегрованого (комплексного) підходу, що передбачає використання поряд з об'єктивними індикаторами також і суб'єктивних показників. Це дає підстави звернутися до проблеми інтеграції соціально-психологічного знання і соціальної прогностики, оскільки постає потреба в більш адекватній артикуляції питань психологічного забезпечення соціального прогнозування.

У царині академічних видань наразі бракує фундаментальних наукових розробок, присвячених теоретичному і методологічному обґрунтуванню психологічного забезпечення соціального прогнозування як науково-теоретичної та предметно-практичної діяльності. У зарубіжних наукових публікаціях з проблематики соціального прогнозування представлено чималий арсенал методів, зокрема й соціально-психологічних, які використовують у прогностичних дослідженнях і застосовують для вирішення проблемних питань у різних наукових галузях або тих чи інших сферах суспільної життєдіяльності. Натомість для (пост)радянської наукової школи більш характерний крен у бік філософського-методологічного осмислення як онтологічних, так і епістемологічних імплікацій, що зумовило переважно філософську візію соціальної прогностики в соціогуманітарному пізнанні. Попри беззаперечну актуальність запиту на психологічне забезпечення прогнозування соціальних процесів, особливо для сучасної України, наразі спостерігаються лише поодинокі спроби представників соціально-психологічної науки обґрунтувати загальнометодологічні засади соціально-психологічного прогнозування.

Предмет навчальної дисципліни

Навчальна програма є експериментальною розробкою, мета якої – ознайомити з теоретичними і методологічними засадами психології соціального прогнозування. Потенціал соціально-психологічної науки у сфері вивчення та прогнозування соціальних явищ дає змогу суттєво доповнювати цілісний процес наукового прогнозування, тобто робити цей процес більш цілісним, а його результати – прогнози – більш точними, що, відповідно, здатне суттєво поліпшити управлінську спроможність якісно задовольняти актуальні суспільні потреби.

Мета навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни – дати слухачам узагальнене і систематизоване знання про психологічні засади соціального прогнозування, зокрема теоретичні позиції, методологічні принципи та підходи, що є основою психологічного забезпечення соціального прогнозування; розвинути в них уміння і навички соціально-психологічного прочитання проблем прогнозування соціальних процесів і явищ; надихнути на соціально-психологічні новації в річищі розроблення стратегій і технологій соціального прогнозування; сформувати компетентності експертної діяльності щодо психологічно обґрунтованого оцінювання стратегій і технологій соціального прогнозування.

Основні завдання

Завдання навчальної дисципліни:

- сформувати наукові уявлення про соціально-психологічну сутність досліджень майбутнього;
- дати уявлення про зміст і значення соціально-психологічного дослідження проблематики соціального прогнозування;
- викликати інтерес і сформувати здатність до теоретичного та методологічного аналізу соціально-психологічних аспектів розроблення стратегій і технологій соціального прогнозування;
- зацікавити і допомогти оволодіти теорією та методологією психологічного забезпечення соціального прогнозування;
- сформулювати знання щодо пізнавального і перетворювального потенціалу психологічних підходів до прогнозування соціальних процесів та явищ;
- дати уявлення про соціально-психологічні особливості переживання і осмислення візій майбутнього в умовах невизначеності;

– сприяти розвитку психологічно обґрунтованого прогностичного бачення, готовності до ініціативної участі в практиці соціального прогнозування та експертній діяльності.

Підсумкові та інтегративні результати вивчення навчальної дисципліни

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

– основні вектори розвитку теоретичних і методологічних підходів соціального прогнозування, їх еволюцію в соціально-гуманітарному та культурно-історичному пізнанні;

– психологічну сутність процесу передбачення майбутнього, про підходи до дослідження відповідного роду соціально-психологічних явищ;

– соціально-психологічні концепції та підходи до прогнозування соціальних процесів;

– мати уявлення про соціально-психологічні аспекти розроблення стратегій і технологій соціального прогнозування.

уміти:

– аналізувати, систематизувати, класифікувати і застосовувати психологічні підходи до прогнозування соціальних процесів та явищ;

– здійснювати міждисциплінарний і міжгалузевий аналіз соціально-психологічних проблем у прогнозуванні соціальних процесів та явищ;

– використовувати пізнавально-інтерпретаційні можливості соціально-психологічного дослідження для розроблення стратегій і технологій соціального прогнозування;

– здійснювати соціально-психологічні інтервенції під час прогнозування соціальних процесів та явищ у сучасних українських реаліях, зокрема повоєнного відновлення, подолання травматичних наслідків війни;

– застосовувати знання в практичних ситуаціях та в експертній діяльності.

Результати навчання (компетентності)

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання та розуміння предметної сфери і розуміння професійної діяльності.

ЗК4. Здатність вчитися і здобувати сучасні знання.

ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК10. Здатність реалізовувати свої права та обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав та свобод людини і громадянина в Україні, знання юридичних та морально-етичних нормативно-регулятивних засад професійної діяльності психолога і готовність неухильно їх дотримуватись.

ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної сфери, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій; використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та здорового способу життя.

ЗК12. Здатність розуміти психологічний зміст суспільних процесів і впливати на них з позицій принципу гуманізму; ставитися з повагою до мультикультурності і різноманітності.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного і зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

СК4. Здатність самостійно збирати і критично опрацювати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

СК5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.

СК6. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження.

СК7. Здатність аналізувати та систематизувати отримані результати, формулювати аргументовані висновки і рекомендації.

СК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики.

СК11. Здатність до особистісного і професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Програмні результати навчання:

ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи її розв'язання.

ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ у контексті професійних завдань.

ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження і технологій психологічної допомоги.

ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.

ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

ПР13. Взаємодіяти, вступати в комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, які мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.

ПР16. Знати, розуміти і дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.

ПР17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, обстоювати гуманістичні і демократичні цінності в професійній та громадській діяльності.

<i>Характеристика навчальної дисципліни</i>						
Шифр та найменування галузі знань: <i>05 «поведінкові науки»</i>			Цикл дисциплін за навчальним планом: <i>вибіркова</i>			
Код і назва спеціальності: <i>053 «Психологія»</i>			Освітньо-кваліфікаційний рівень: <i>бакалавр.</i> Освітній ступінь: <i>бакалавр</i>			
Курс: 3 Семестр: 5/6			Методи навчання: <i>лекції, семінарські заняття, самостійна робота</i>			
Кількість кредитів ECTS	Кількість годин	Кількість аудиторних годин	Лекції	Семінари	Заліки за модулями	Самостійна робота (СРС)
<i>1</i>	<i>30</i>	<i>20</i>	<i>5</i>	<i>5</i>	<i>1</i>	<i>5</i>
<i>Кількість тижневих годин</i>		<i>Кількість змістових модулів</i>		<i>Кількість заліків за модулями / контрольних робіт</i>		<i>Вид контролю залік</i>
		<i>1</i>		<i>1</i>		

Загальний обсяг курсу – 30 годин (1 кредит ЄКТС), з яких
 10 годин відводиться на лекційні заняття,
 10 годин – на практичну роботу,
 6 годин – на самостійну роботу,
 2 години – консультації,
 2 години – підсумкові заходи.

Система контролю та оцінювання. Протягом періоду вивчення дисципліни оцінюються доповіді та відповіді слухачів на практичних заняттях. Завершується вивчення курсу заліком.

Цільова аудиторія. Студенти психологічного, педагогічного та соціологічного профілів, слухачі закладів вищої освіти з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, факультетів і кафедр психології класичних університетів, закладів вищої освіти управлінського профілю, закладів післядипломної освіти.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Програма складається з теоретичного і практичного складників.

Теоретичний складник програми структурований навколо трьох основних проблемних аспектів: теоретичні та методологічні засади соціально-психологічного забезпечення соціального прогнозування; психологічні підходи до здійснення соціального прогнозування; система психологічних принципів розроблення стратегій і технологій соціального прогнозування.

Практичний складник спрямований на формування і розвиток навичок застосування психологічно обґрунтованих підходів у соціальному прогнозуванні та експертній діяльності.

Практичні завдання слухачі виконують під час практичних занять, передбачених навчально-тематичним планом Програми.

Самостійна робота містить завдання, спрямовані на ознайомлення із засадами та принципами психологічного забезпечення прогнозування соціальних процесів; оцінювання ресурсів та можливостей соціально-психологічної науки в прогнозуванні соціальних процесів і явищ, соціально-психологічної експертизи стратегій і технологій соціального прогнозування.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№з/п	Назва теми	Кількість годин					
		Лекцій	Практичні заняття	Самостійна робота	Консультації	Оцінювання	Загальна кількість годин
1.	Тема 1. «Соціальне прогнозування в проблемному просторі науки і практики»	2		1			5
2.	Тема 2. «Психологічна сутність і природа соціального прогнозування»	2	2	1			5
3.	Тема 3. «Соціально-психологічне забезпечення соціального прогнозування»	2	2	1			5
4.	Тема 4. «Психологічні підходи до прогнозування та моделювання суспільних процесів».	2	4	1			5
5.	Тема 5. «Перспективи соціально-психологічного прогнозування та експертної діяльності»	2	2	2			6
6.	Консультації				2		2
7.	Оцінювання					2	2
8.	Усього	10	10	6	2	2	30

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Соціальне прогнозування в проблемному просторі науки і практики (2 год.)

Соціальне прогнозування як предмет наукового дослідження і практичної діяльності. Сутність поняття «соціальне», його зв'язок з поняттями «соціетальне», «суспільне» і «громадське». Загальнонаукове визначення поняття «соціальне прогнозування», його відмінність від прогнозування змін, що відбуваються з природними об'єктами. Соціальне прогнозування як творчий процес. Види соціальних прогнозів: індивідуальний і колективний, пошуковий і нормативний, короткостроковий, середньостроковий і довгостроковий. Соціальне прогнозування та маніпулювання громадською думкою.

Основні поняття: прогнозування, соціальне прогнозування, соціальне, соціетальне, суспільне, громадське, дослідження майбутнього, постмодерні трансформації.

Самостійна робота (1 год.)

Описати проблеми та окреслити перспективи соціального прогнозування в контексті трансформацій сучасного світу.

Питання для самоконтролю

Сформулюйте лаконічні визначення понять «соціальне», «соціетальне», «суспільне» і «громадське». Поясніть, що є спільним для цих понять, що у виразноє їхні відмінності.

Література

Основна література

Данилова, Т., Жовтянська, В., Кухарук, О., Малхазов, О., & Суший, О. (Наук. ред.) (2022). *Психологічне забезпечення прогнозування соціальних процесів*. Монографія. Київ.

Додаткова література

Ahvenharjua, S., Minkkinen, M., Lalot, F. (2018). The Five Dimensions of Futures Consciousness. *Futures*, 104, 1–13.

Amara, R. (1991). Views on futures research methodology. *Futures*, 23(6), 645–649.

Bell, W. (2003). *Foundations of Futures Studies. Volume 1: History, Purposes, and Knowledge: Human Science for a New Era*. Routledge.

Bell, W. (2004). *Foundations of Futures Studies. Volume 2: Values, Objectivity, and the Good Society*. Routledge.

Gordon, T. J. (1992). The Methods of Futures Research. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 522, 25–35.

Polak, F. L. (1961a). *The Image of the Future: Enlightening the Past, Orientating the Present, Forecasting the Future. Volume One: The Promise Land, Source of Living Culture*. A. W. Sythoff, & Oceana Publications.

Polak, F. L. (1961b). *The Image of the Future: Enlightening the Past, Orientating the Present, Forecasting the Future. Volume Two: Iconoclasm of the Images of the Future, Demolition of Culture*. Boulding, E. (Trans). Oceana Publications.

Puglisi, M. (2001). The study of the futures: an overview of futures studies methodologies. In Camarda D., & Grassini L. (Eds.), *Interdependency between agriculture and urbanization: Conflicts on sustainable use of soil and water*. Bari: CINEAM, pp. 439–463.

Тема 2. Психологічна сутність і природа соціального прогнозування (2 год.)

Раціональний та ірраціональний підходи до розуміння психологічної сутності і природи соціального прогнозування. Соціальне прогнозування в контексті взаємодії свідомого і несвідомого, індивідуального і колективного. Роль мислення, пам'яті, уяви, уявлень, емоцій і почуттів, інтуїції і мотивації в соціальному прогнозуванні. Психологічні критерії ефективності соціального прогнозування. Соціальне прогнозування і свідомість майбутнього.

Основні поняття: раціональне, ірраціональне, свідоме, несвідоме, індивідуальне, колективне, інтуїція, мотивація.

Семінарське заняття (2 год.)

1. Прогнозування майбутнього і невловима реальність: психологічний світ як соціальний конструкт.

2. Індивідуальна і колективна інтуїція в прогнозуванні соціальних подій.

Самостійна робота (1 год.)

З'ясувати та обґрунтувати залежність соціального прогнозування від мотивації та інтуїції суб'єкта. Підкріпити прикладами з практики.

Питання для самоконтролю

Сформулювати психологічне визначення поняття «соціальне прогнозування».

Література

Основна література

Данилова, Т., Жовтянська, В., Кухарук, О., Малхазов, О., & Суший, О. (Наук. ред.) (2022). *Психологічне забезпечення прогнозування соціальних процесів*. Монографія. Київ.

Татенко, В. О. (2022). *Коллективна інтуїція в прогнозуванні соціальних явищ*. Монографія. Київ.

Додаткова література

Bergquist, W. (n/d). Psychology and the Social Construction of Reality. *The Professional School of Psychology*. URL: <https://psychology.edu/programs/the-edge-of-knowledge-psps-research-center/psychology-and-the-social-construction-of-reality/>

Dator, J. (1979). The Futures of Culture or Cultures of the Futures. In: Marsella, A., Tharp, R., Ciborowski, T. (Eds.). *Perspectives in Cross-Cultural Psychology*. New York: Academic Press, pp. 369–388.

Gergen, K. J. (1997). Social Psychology as Social Construction: The Emerging Vision. In C. McGarty, & S. A. Haslam (Eds.), *The Message of Social Psychology: Perspectives on Mind in Society*. Blackwell Publishing, pp. 113–128.

Lombardo, T. (2006). Thinking ahead: The value of future consciousness. *The Futurist*, 40(1), 45–50.

Sande, Ц. (1972). Future consciousness. *Journal of Peace Research*, 9, 271–278. <http://dx.doi.org/10.1177/002234337200900307>

Watzlawick, P. (Ed.) (1980). *The Invented Reality: How Do We Know What We Believe We Know? (Contributions to Constructivism)*. W.W. Norton, & Company.

Тема 3. Соціально-психологічне забезпечення соціального прогнозування (2 год.)

Сегментація і структурування в соціальному аналізі: «мікро», «мезо», «макро», «мета» перспективи. Загальнонаукові, дисциплінарні і полідисциплінарні принципи. Структура соціально-психологічного знання та рівні осмислення соціально-психологічних явищ і процесів. Теоретичні положення, принципи та постулати психологічного забезпечення соціального прогнозування. Психологічні принципи першого і другого порядку та можливості їх застосування під час розроблення стратегій і технологій соціального прогнозування.

Основні поняття: макрорівень, мезорівень, мікрорівень, методологічні принципи, психологічні принципи першого і другого порядку.

Семінарське заняття (2 год.)

Загальна дискусія. Прогностичний потенціал соціально-психологічних досліджень: від теорії до практики

Самостійна робота (1 год.)

Поясніть можливості та обмеження використання соціально-психологічних підходів для цілей соціального прогнозування.

Питання для самоконтролю

Сформулюйте основні теоретичні положення і похідні від них методологічні принципи, які конкретизують прогностичні можливості соціально-психологічного знання.

Література

Основна література

Данилова, Т., Жовтянська, В., Кухарук, О., Малхазов, О., & Суший, О. (Наук. ред.) (2022). *Психологічне забезпечення прогнозування соціальних процесів*. Монографія. Київ.

Додаткова література

Горбатенко, В. (2010). Вікна в майбутнє: перспективи становлення галузевої футурології. *Політичний менеджмент*, 2, 98–108.

Донченко, О. А., Слюсаревський, М. М. (Ред.), Татенко, В. О., Горностай, П. П., Титаренко, Т. М., Хазратова, Н. В. ... Овдїєнко, Л. Н. (2018). *Основи соціальної психології*. Київ: Талком.

Слюсаревський, М. М. (2019). *Несходимі терени Психеї: маршрути наукового пізнання: вибрані праці*. Київ: Талком.

Суший, О. В. (2021). Прогностичний потенціал соціально-психологічних досліджень: від теорії до практики. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*, 47(50), 19–31. URL: [https://doi.org/10.33120/ssj.vi47\(50\).209](https://doi.org/10.33120/ssj.vi47(50).209)

Curry, A. (2015). The APF methods anthology. *Compass Special Edition*. URL: <https://www.apf.org/page/Compass>

Glenn, J. C., & Gordon, T. J. (Eds.) (2009). *Futures Research Methodology – Version 3.0*. Washington, DC, Millennium Project. URL: <https://www.millennium-project.org/publications-2/futures-research-methodology-version-3-0/>

Slaughter, R. A., & Inayatullah, S. (2005). *Knowledge base of futures studies* (Professional ed.). Foresight International.

Тема 4. Психологічні підходи до прогнозування і моделювання суспільних процесів (2 год.)

Сутність моделювання як методологічного напрямку побудови прогнозів. Особливості моделювання соціальних процесів. Філософські, соціологічні та економічні моделі суспільного розвитку: загальні характеристики і порівняльний аналіз. Теоретико-методологічні засади побудови психологічних моделей суспільного розвитку. Визначення соціально-психологічних механізмів суспільного розвитку як базис соціального прогнозування: переваги та обмеження. Визначення соціально-психологічних чинників суспільного розвитку і побудова на їхній основі параметричних моделей суспільного розвитку. Соціально-психологічні чинники і механізми розвитку європейської цивілізації: історія і сучасність. Прогностичні моделі розвитку сучасного суспільства.

Основні поняття: моделювання, суспільний розвиток, соціально-психологічні механізми, соціально-психологічні чинники, параметричні моделі, європейська цивілізація, психологія історії.

Семінарське заняття (4 год.)

1. Суб'єктний підхід до прогнозування процесів суспільного розвитку.
2. Психологічні засади прогнозування динаміки ціннісних преференцій у кризовому суспільстві.
3. Ідентичнісно-поведінковий підхід до розроблення стратегій і технологій прогнозування соціальних процесів.
4. Синергетичний підхід до моделювання процесів самоорганізації колективних суб'єктів.

Самостійна робота (2 год.)

Опишіть прогностичні можливості та обмеження психологічних моделей у їхньому зв'язку з масштабом і перспективою прогнозованих явищ та процесів.

Питання для самоконтролю

Назвіть методологічні підходи до соціально-психологічного прогнозування соціальних процесів та основні напрями їх застосування.

Література

Основна література

Данилова, Т., Жовтянська, В., Кухарук, О., Малхазов, О., & Суший, О. (Наук. ред.) (2022). *Психологічне забезпечення прогнозування соціальних процесів*. Монографія. Київ.

Плющ, О. М. (2022). *Соціально-психологічні стратегії побудови суспільства*. Монографія. Київ.

Додаткова література

Бублик, П. І. (2007). Проблема прогнозування в соціальній психології: натуралістична, синергетична та герменевтична парадигми. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*, 15(18), 15–28.

Воропаєва, В. Г. (2013). Теоретико-методологічні засади розвитку ціннісних орієнтацій сучасної молоді в умовах трансформації сучасного суспільства. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*, 55, 257–267.

Жовтянська, В. В. (2020). *Психологія репрезентацій дійсності*. Київ: Талком.

Жовтянська В. В. (2021). Психологічні засади моделювання як методичного напрямку соціальної прогностики. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*, 48 (51), 9–15.

Згуровський, М. З. (2002). Сценарний аналіз як системна методологія передбачення. *Системні дослідження та інформаційні технології*, 1, 5–15.

Мід, Дж. Г. (2000). *Дух, самість і суспільство з точки зору соціального біхевіориста*. Київ: Український центр духовної культури.

Слюсаревський, М. М. (2003). Про деякі гносеологічні умови достовірності та прогностичної значущості соціально-психологічних досліджень (на прикладі вивчення зв'язку соціальної напруженості із соціальним протестом). *Наукові студії із соціальної та політичної психології*, 7 (10), 3–22.

Ціннісні преференції в соціологічному дискурсі. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*, 65-66, 56–64.

Rawluk, A., Ford, R. M., & Williams, K. J. H. (2018). Value-based scenario planning: exploring multifaceted values in natural disaster planning and management. *Ecology and Society*, 23(4):2. <https://doi.org/10.5751/ES-10447-230402>

Rotter, J. B. (1954). *Social learning and clinical psychology*. NY: Prentice-Hall.

Siltaloppi, J., & Vargo, S. L. (2014, January). Reconciling resource integration and value propositions--the dynamics of value co-creation. In *Proceedings of the 2014 47th Hawaii International Conference on System Sciences* (pp. 1278–1284). IEEE.

Тема 5. Перспективи соціально-психологічного прогнозування та експертної діяльності (2 год.)

Методологія, методика і техніки сучасних форсайт-досліджень: Forecasting. Backcasting. Foresight. Теоретичні і методологічні засади партисипативного прогнозування (Participatory Foresight). Європейські практики партисипативного прогнозування: проекти Civisti, Simulact, Casi. Адаптація європейського досвіду форсайт-досліджень і практик до завдань повоєнного відновлення України. Партисипативне прогнозування та можливості його апробації як технології (інструменту) опанування травматичних наслідків та повоєнного відновлення громад в Україні. Прогнозування соціально-психологічної резилієнтності в ситуації тривалого травматичного стресу.

Основні поняття: партисипативне прогнозування, forecasting, backcasting, foresight, соціально-психологічна резилієнтність, повоєнне відновлення, травма війни.

Семінарське заняття-тренінг (2 год.)

Розроблення стратегії повоєнного відновлення за обраним напрямом Національної програми Плану відновлення України [<https://recovery.gov.ua/>] шляхом партисипативного прогнозування.

1. Відтворення процедури партисипативного прогнозування.
2. Проведення мінісесій та робота в групах (що репрезентують участь громадян, експертів та інших зацікавлених сторін, представників ОДВ та управління).
3. Формування бажаних «візій повоєнного майбутнього».
4. Соціально-психологічна експертиза напрацьованих стратегій.
5. Оцінювання (обговорення) соціально-психологічного потенціалу та ризиків процедури партисипативного прогнозування.

Самостійна робота (2 год.)

Соціально-психологічна експертиза стратегій повоєнного відновлення згідно з Планом відновлення України на 2023–2032 рр. (<https://recovery.gov.ua/>)

Питання для самоконтролю

Дайте визначення, опишіть процедуру та наведіть приклади партисипативного прогнозування в різних сферах суспільної життєдіяльності.

Література

Основна література

Данилова, Т., Жовтянська, В., Кухарук, О., Малхазов, О., & Суший, О. (Наук. ред.) (2022). *Психологічне забезпечення прогнозування соціальних процесів*. Монографія. Київ.

Додаткова література

Лазос, Г. П. (2019) Теоретико-методологічна модель резильєнтності як основа побудови психотехнології її розвитку. *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 2-3(17), 77–89. <https://doi.org/10.31108/2.2019.3.17.9>

План відновлення України (2022). URL: <https://recovery.gov.ua/>

Суший, О. (2022). Партиципативне прогнозування: адаптація європейського досвіду до завдань повоєнного відновлення України. *Проблеми політичної психології*, 25(1). URL: <https://doi.org/10.33120/popp-Vol25-Year2022-91>

Bibri, S. E. (2018). Backcasting in futures studies: a synthesized scholarly and planning approach to strategic smart sustainable city development. *European Journal of Futures Research*, 6(13). <https://doi.org/10.1186/s40309-018-0142-z>

Casi, 2015–2017. URL: <https://www.futuresdiamond.com/casi2020/>

Cimulact, 2015–2016. URL: <http://www.cimulact.eu/>

Civisti, 2009–2011. URL: <http://www.civisti.org/>

Dan-Suteu, S.-A., & Giorgi, G. (2019). Future Studies, Forecast and Foresight – Critical Considerations and Relevant Findings. In *The International Scientific Conference eLearning and Software for Education*. Bucharest, Vol. 1. URL: <https://doi.org/10.12753/2066-026X-19-017>

Matschoss, K., Repo, P., & Timonen, P. (2019). Embedding European citizen visions in sustainability transition: Comparative analysis across 30 European countries. *Futures*, 112. URL: <https://doi.org/10.1016/j.futures.2019.102437>

Nikolakis, W. (2020). Participatory backcasting: Building pathways towards reconciliation? *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, 122, 102603. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2020.102603>

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1. За джерелом інформації:

- Словесні: лекція (традиційна, проблемна, лекція-пресконференція) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.

- Практичні: групова дискусія, тренінг, case studies.

2. За логікою передавання і сприймання навчальної інформації:

- індуктивні,

- дедуктивні,

- аналітичні,

- синтетичні.

3. За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4. За ступенем керування навчальною діяльністю:

- під керівництвом викладача;

- самостійна робота слухача.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

- створення ситуації пізнавальної новизни;

- створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

III. Інтерактивні методи навчання: дискусії; мозковий штурм, ділові і рольові ігри, тренінги.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

1. Опорні конспекти лекцій.

2. Мультимедійна презентація тем навчальної дисципліни.

3. Підручники, посібники, монографії тощо.

4. Робоча навчальна програма;

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Поняття «соціальне», його зв'язок з поняттями «соцієтальне», «суспільне» і «громадське».

Поняття «соціальне прогнозування». Соціальне прогнозування як творчий процес.

Види соціальних прогнозів.

Підходи до розуміння психологічної сутності і природи соціального прогнозування.

Свідоме і несвідоме, індивідуальне і колективне в соціальному прогнозуванні.

Роль мислення, пам'яті, уяви, уявлень, емоцій і почуттів, інтуїції і мотивації в соціальному прогнозуванні.

Ефективність соціального прогнозування: психологічні критерії.

Індивідуальна і колективна інтуїція в прогнозуванні соціальних подій.

Масштаб і рівні прогнозування соціальних явищ та процесів.

Теоретичні положення, принципи та постулати психологічного забезпечення соціального прогнозування.

Психологічні підходи до прогнозування соціальних процесів і напрями їх застосування.

Суб'єктний підхід до прогнозування процесів суспільного розвитку.

Психологічні засади прогнозування динаміки ціннісних прераференцій у кризовому суспільстві.

Ідентичнісно-поведінковий підхід до розроблення стратегій і технологій прогнозування соціальних процесів.

Синергетичний підхід до моделювання процесів самоорганізації колективних суб'єктів.

Соціально-психологічні моделі соціального прогнозування.

Стратегічні напрями соціально-психологічного прогнозування.

Партисипативне прогнозування як технологія (інструмент) опанування травматичних наслідків і повоєнного відновлення громад в Україні.

Прогнозування соціально-психологічної резиліентності в ситуації тривалого травматичного стресу.

СИСТЕМА ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

Навчальні досягнення оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до зазначених видів і термінів контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення в національну (6-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано в табл. 1; 2.

Таблиця 1

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

№ з/п	Вид діяльності	Кількість рейтингових балів (к-сть х бал)
1	Відвідування лекцій	5 x 3 = 15
2	Робота на семінарському занятті	5 x 6 = 30
3.	Самостійна робота	5 x 3 = 15
4	Модульна (підсумкова) контрольна робота	1 x 10 = 10
	Усього	70
	Підсумковий рейтинговий бал	
	Залік	40
	Усього	100

У процесі оцінювання навчальних досягнень застосовуються такі методи:

- методи усного контролю: індивідуальне опитування, співбесіда;
- методи письмового контролю: письмове опитування;
- методи самоконтролю: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз;
- методи взаємного і спільного контролю.

Таблиця 2

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90–100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) у межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82–89 балів	Дуже добре – досить високий рівень знань (умінь) у межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75–81 бал	Добре – загалом хороший рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69–74 бали	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60–68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35–59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1–35 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

Навчальне видання

**ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ
СОЦІАЛЬНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ**

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Літературне редагування *Т. А. Кузьменко*

Адреса Інституту: 04070, м. Київ, вул. Андріївська, 15

Е-mail: info@ispp.org.ua

Сайт: <https://ispp.org.ua>

Підписано до друку 21.07.2022 р. Гарнітура Times New Roman. Авт. арк. 1,0